

Antoni JANKOWSKI.

Vertigo moulinsiana (Dupuy) w Polsce.

Vertigo moulinsiana (Dupuy) in Poland.

Vertigo moulinsiana (DUPUY) uważany był jeszcze niezbyt dawno za gatunek pochodzący z północy, bardzo rzadki i wymierający. Dzięki poznaniu warunków jego bytowania okazało się jednak, że sąd ten nie odpowiada rzeczywistości, przynajmniej w odniesieniu do północnego pochodzenia tego ślimaczka, co zawdzięczamy pracom Th. SCHMIERERA i U. STEUSLOFFA.

Z prac tych wynika również, że ślimaczek ten zamieszkuje świetliste bagna i także bagniste brzegi rzek, jezior i stawów, porośnięte roślinnością bagienną, jak trzcina, tatarak i inne, a nade wszystko *Glyceria aquatica* WHLB., *Carex paniculata* L. i *C. acuta* L. Jak z charakteru wymienionych stanowisk wynika, wymaga on dla swego rozwoju atmosfery nasyconej wilgocią; nie przebywa jednakże na ziemi, zdając się nawet unikać zetknięcia z mokrą glebą, szuka natomiast schronienia dość wysoko na liściach wymienionych roślin. Rośliny te zresztą zdają się nie tylko dostarczać mu schronienia we wszystkich porach roku, lecz w okresie wegetacyjnym również pokarmu w postaci pasożytujących na ich liściach grzybków.

Vertigo moulinsiana (DUP.) znany jest w Szwecji, i to wyłącznie w jej części południowej jedynie w stanie kopalnym, co przypisać prawdopodobnie należy nie tyle surowemu klimatowi, ile brakowi niektórych z wymienionych roślin dostarczających mu schronienia i pożywienia. Jak stwierdzają EHRMANN i GEYER, ślimaczek ten zamieszkuje Europę zachodnią, środkową i południową od Katalonii do Kaukazu i Transkaukazji. W ostatnich czasach

został stwierdzony w większych ilościach w Irlandii, Anglii, południowej Szkocji, Niemczech, Danii, na Litwie i w Polsce.

W piśmiennictwie polskim pierwsza wzmianka o *V. moulinsiana* (DUP.) znajduje się u BĄKOWSKIEGO i ŁOMNICKIEGO, którzy podają go za CLESSINEM „z Tatr (Tornaban) i z górnych Węgier”. POLIŃSKI w pracy swej: „Znaczenie zoogeograficzne mięczaków Polski” przedstawia jego rysunek i nadmienia: „...w Polsce wymieniana jedynie z okolic Świecia, odnaleziona została w jednym jeszcze z krańcowych punktów północno-wschodnich jej zasięgu na wysychającym dnie młyńskiego stawu pod Słomkowem nieopodal Skierniewic”. Są to dwie skorupki zaopatrzone w etykietę z datą 30 VII 1924, zachowane w zbiorach Państwowego Muzeum Zoologicznego w Warszawie. Tenże autor w komunikacie: „O faunie malakozologicznej utworów czwartorzędowych na Żoliborzu w Warszawie” uważa *V. moulinsiana* (DUP.) za gatunek pochodzący z krajów atlantycko-śroziemnomorskich i traktuje stanowisko w stanie kopalnym w Warszawie jako najbardziej na północ-wschód wysunięty punkt jego zasięgu.

We wrześniu 1938 r. znalazłem *V. moulinsiana* (DUP.) w majątku Trojanów (pow. Garwolin) w parku dworskim. Ślimaczek ten występował licznie na świeżo skoszonym tataraku, trzcinie, gałązkach świerku i chmielu i pod liśćmi nisko rosnących rozet ostów na skrawku świetlistego, bagnistego trawnika o bujnej roślinności, przylegającego do kanału, który oddziela park od rozległych terenów stawów rybnych. Zarówno brzegi kanału jak i skrawek trawnika, szczególnie część przylegająca do kanału, porastała roślinność bagienna; stąd pochodziła skoszona trzcina i tatarak, gałązki zaś — ze stojącego po środku trawnika świerka, obrośniętego u dołu chmielem.

W okresie od 10 do 25 września zebrałem około stu dorosłych lub dorastających okazów tego gatunku, pozostawiając na miejscu okazy młode, występujące najliczniej. Wymiary skorupki okazów dojrzałych, o pięciu skrętach, wynosiły: największa wysokość 2,5 mm, największa średnica 1,5 mm¹⁾. Wśród okazów zebranych przeważała forma typowa o czterech ząbkach, a zaledwie

---

¹⁾ Dziesięć z tych okazów *V. moulinsiana* (DUP.) przekazałem do zbiorów Państwowego Muzeum Zoologicznego w Warszawie.

pięć okazów należało do f. *ventrosa* HEYNEMANN, zaopatrzonej w pięć ząbków.

Współbytującymi z *V. moulinsiana* (DUP.) gatunkami były:

<i>Carychium minimum</i> MÜLL.	<i>Punctum pygmaeum</i> (DRAP.)
<i>Succinea putris</i> (L.)	<i>Perpolita hammonis</i> (STRÖM)
<i>Cochlicopa lubrica</i> (MÜLL.)	<i>Zonitoides nitidus</i> (MÜLL.)
<i>Columella edentula</i> (DRAP.)	<i>Vitrina pellucida</i> (MÜLL.)
<i>Vertigo antivertigo</i> (DRAP.)	<i>Agriolimax laevis</i> (MÜLL.)
„ <i>pygmaea</i> (DRAP.)	<i>Eucomulus fulvus</i> (MÜLL.)
„ <i>angustior</i> JEFFR.	<i>Zenobiella rubiginosa</i> (A. SCHM.)
<i>Vallonia pulchella</i> (MÜLL.)	<i>Perforatella bidens</i> (CHEMN.)

Najczęściej jednak występowała *V. moulinsiana* (DUP.) wraz z *V. antivertigo* (DRAP.) i *S. putris* (L.).

Poszukiwania czynione w innych częściach parku, położonych również przy kanale oraz po drugiej stronie kanału i w ogóle poza parkiem, na łąkach, bagnach i bagnistych, porośniętych szuwarem brzegach rzeki Okrzejka (prawy dopływ Wisły) pozostały bez rezultatu. Powód swego niepowodzenia zrozumiałem nieco później, po zaznajomieniu się ze sposobem życia tego ślimaczka jak i z tym, że występuje on przeważnie na roślinności bagiennej „na pniu“, gdzie go właśnie wcale nie szukałem. W parku trojanowskim siedlisko, jakkolwiek właściwe, zostało jednak naruszone przez skoszenie odpowiednich roślin. Nic więc dziwnego, że ślimaczek ten w chwili gwałtownego upadku (pod uderzeniem kosy) roślinności, na której przebywał, szukał chwilowego schronienia, gdzie się dało, a więc na patykach, gałązkach świerku i chmielu, gdzie go tak łatwo znalazłem.

Znając teraz odpowiednie siedliska *V. moulinsiana* (DUP.) rozpocząłem poszukiwania tego gatunku w okolicach Warszawy, gdzie stanowiska podobne do trojanowskich nie należą do rzadkości. Udałem się więc przede wszystkim do Gocławka, gdzie z dawnych czasów pamiętałem o istnieniu obszernych terenów bagnistych porośniętych szuwarem i zaroślami olszowymi, położonych po prawej stronie gościńca grochowskiego (obecnie Aleja Płowiecka), a ciągnących się prawie do Wisły (wieś Las). Tereny te należały do Dóbr Wilanowskich; ich niżej położona część, będąc corocznie zalewana w czasie przyborów Wisły, znana była pod nazwą „Jeziora Wilanowskiego”. Obecnie część ta przestała już

być „jeziorem”, co prawdopodobnie datuje się od czasu pobudowania wału ochronnego (Miedzeszyńskiego), a ostatnio przeprowadzenia kanału odwadniającego. Tereny te zostały przed kilkoma laty rozparcelowane i są stopniowo odwadniane, tak że w jesieni 1938 r. można już było miejscami, przechodząc z kępy na kępę, poruszać się na nich dość swobodnie.

Rzeczywiście, teren ten nie zawiódł moich oczekiwań. Już podczas drugiej wycieczki trafiłem na stanowisko *V. moulinsiana* (DUP.), znajdujące się między tzw. folwarkiem Pecia i wsią Zastów (gmina Zagórz), gdzie ślimaczek ten (szczególnie okazy młode) występował dość licznie. Zebrałem wówczas, 6 XI 1938, dziesięć okazów dorosłych, zaś nieco dalej od tego miejsca, 11 XI 1938, cztery dorosłe okazy, pozostawiając liczne okazy młode na miejscu. Znalazłem je bez trudu pamiętając, że w Trojanowie występowały na ostach, a tu właśnie osty rosły obficie, chociaż należące do innych niż w Trojanowie gatunków: *Cirsium palustre* (L.) Scop., *Carduus crispus* L. Zebrane okazy pochodzą przeważnie z rozet wymienionych ostów, jakkolwiek występowały również i na liściach *Glyceria aquatica* WHLB. na wysokości około 1/2 m nad ziemią.

Współbytującymi z *V. moulinsiana* (DUP.) były następujące gatunki ślimaków:

<i>Carychium minimum</i> MÜLL.	<i>Punctum pygmaeum</i> (DFAP.)
<i>Succinea putris</i> (L.)	<i>Perpolita hammonis</i> (STRÖM)
„ <i>pfeifferi</i> ROSSM.	„ <i>petronella</i> CHARP.
<i>Cochlicopa lubrica</i> (MÜLL.)	<i>Zonitoides nitidus</i> (MÜLL.)
<i>Vertigo antivertigo</i> (DRAP.)	<i>Vitrina pellucida</i> (MÜLL.)
„ <i>pygmaea</i> (DRAP.)	<i>Agriolimax laevis</i> (MÜLL.)
<i>Vallonia pulchella</i> (MÜLL.)	<i>Euconulus fulvus</i> (MÜLL.)
„ <i>enniensis</i> GREDL.	<i>Zenobiella rubiginosa</i> (A. SCHM.)
	<i>Perforatella bidens</i> (CHEMN.)

Ponieważ próby „koszenia“ siatką po szuwarach nie udawały się wobec rosnących zarośli olszowych, przeto przy następnej bytności, 26 XI 1938, przetrząsnąłem naręcza świeżo zżętej sierpem *Glyceria aquatica* WHLB. i spośród wykruszonych ździebeł wybrałem *V. moulinsiana* (DUP.) w ilości sześciu dorosłych i dwudziestu młodych okazów, wraz z siedmiu okazami *Succinea putris* var. *parvula* (PASCAL).

Miejscowość tę odwiedziłem po raz ostatni w dniu 22 I 1939 przy temperaturze 3° C powyżej zera. Zarośla były już prawie doszczętnie wykarczowane, szuwary wykoszone, a sama miejscowość obsuszona. *V. moulinsiana* (DUP.) występowała na ostach i we mchu. Zebrałem wówczas zaledwie cztery młode okazy, po dwa na każdej z tych roślin.

Obecnie więc znane są następujące stanowiska *V. moulinsiana* (DUP.) w Polsce: Świecie (pow. Świecie); Słomków — osada młyńska Kacperek (pow. Skierniewice); Warszawa — Żoliborz (w czwartorzędzie); Zastów (pow. Warszawa); Trojanów (pow. Garwolin).

LITERATURA.

- BAKOWSKI J. i ŁOMNICKI A. M. Mięczaki. Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie, Lwów, 1892.
- CLESSIN S. Deutsche Excursions-Mollusken-Fauna. Nürnberg, 1884.
- EHRMANN P. Mollusken (Weichtiere). Die Tierwelt Mitteleuropas. II, 1. Leipzig, 1933.
- GEYER D. Unsere Land- und Süßwasser-Mollusken. Stuttgart, 1927.
- POLIŃSKI Wł. Znaczenie zoogeograficzne mięczaków Polski i konieczność ochrony ich zespołów. Ochrona Przyrody, Kraków, 7, 1927.
- POLIŃSKI Wł. O faunie malakozoologicznej utworów czwartorzędowych na Żoliborzu w Warszawie. Posiedzenia Naukowe P. I. G., Warszawa, 16, 1927.
- SCHLESCH H. u. KRAUSP C. Zur Kenntnis der Land- und Süßwassermollusken Litauens. Arch. f. Molluskenkunde, Frankfurt a. M., 70, 1938.
- SCHMIERER Th. Über *Vertigo* (*Vertigo*) *moulinsiana* DUPUY und ihre Bedeutung für die Quartärgeologie. Märkische Tierwelt, Berlin, 2, 1, 1936.
- STEUSLOFF U. Beiträge zur Molluskenfauna des Niederrhein-Gebietes. II. Lebensraum u. Ernährung von *Vertigo moulinsiana* in Mittel-Europa. Decheniana, Verh. Naturh. Ver. Rheinl. Westf., Bonn, 94, 1937.

SUMMARY.

The author gives a short account of our present knowledge of the habitats and habits of *Vertigo moulinsiana* (DUP.) and, after taking into consideration the new stations lately discovered in Poland, of its distribution in the eastern part of Central Europe.

The first of these stations is the park in the estate Trojanów, district Garwolin. The habitat is a narrow strip of swampy lawn with scattered bog plants along the low bank of a canal which separates the park from large fish ponds. *V. moulinsiana* (DUP.) adult and juvenile, was found there in fairly large numbers on newly cut sedge, sweet-flag and other bog plants and on the leaves of low growing thistles. Visiting this habitat every second day from September 10th to 25th, 1938, I collected about one hundred adult or almost adult specimens. My attempts to find this species on the other side of the canal, in adjacent places in the park and in similar looking habitats outside the park were unsuccessful.

After my experience at Trojanów I tried to find this snail in the surroundings of Warszawa where habitats of the above kind are not rare. One of them, Zastów, is about one kilometer distant from Gocławek, a suburb of Warszawa. It is an extensive swampy place lately cut by ditches, densely covered with bog plants and scattered alder shrubs. Some years ago this place was watered by the annual flood of the river Wisła as well as by local springs and with the exception of a few winter months was all the year inaccessible. But now, owing to a dam and drainage, it is partly accessible, however, it will soon be entirely destroyed as a faunistic habitat, being intended for cultivation. My first visit to that place gave no result but on the next three visits I succeeded at last in finding on November 6th, 1938, ten specimens on thistle and on the dry leaves of *Glyceria aquatica* WHLB. On November 11th, 1938, four specimens were found on thistles. In both cases juvenile animals were more frequent than adults but I did not take them. On November 26th, 1938, I collected six adult and twenty juvenile specimens from among the débris of an armful of *Glyceria aquatica* WHLB. shaken over a sheet of paper. I visited this place last on January 22nd, 1939, and found four juvenile snails only, of which two from among moss and two from thistles.

The accompanying species of molluscs for both habitats are given in the lists in the Polish text.